

Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k návrhu nařízení Evropského parlamentu a Rady o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a úředních listin ve věcech dědictví a vytvoření evropského dědického osvědčení

KOM(2009) 154 v konečném znění – 2009/0157 (COD)

(2011/C 44/25)

Zpravodaj: **pan CAPPELLINI**

Dne 20. listopadu 2009 se Rada, v souladu s článkem 262 Smlouvy o založení Evropského společenství, rozhodla konzultovat Evropský hospodářský a sociální výbor ve věci

návrhu nařízení Evropského parlamentu a Rady o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a úředních listin ve věcech dědictví a vytvoření evropského dědického osvědčení

KOM(2009) 154 v konečném znění – 2009/0157 (COD).

Specializovaná sekce Jednotný trh, výroba a spotřeba, kterou Výbor pověřil přípravou podkladů na toto téma, přijala stanovisko dne 15. června 2010.

Na 464. plenárním zasedání, které se konalo ve dnech 14. a 15. července 2010 (jednání dne 14. července 2010), přijal Evropský hospodářský a sociální výbor následující stanovisko 119 hlasy pro, žádný hlas nebyl proti a 1 člen se zdržel hlasování.

1. Závěry a doporučení

1.1 Výbor vítá současný návrh Komise, nicméně připouští, že zdaleka nesplňuje očekávání vyvolaná zelenou knihou, a tím spíše pak zůstává pozadu i za návrhy obsaženými ve stanovisku EHSV ve stanovisku za dne 26. října 2005.

1.2 Výbor je toho názoru, že návrh nařízení je důležitým nástrojem občanské společnosti, který zvýší právní předvídatelnost a usnadní rychlá a hospodárná řešení dědictví s mezinárodním prvkem v členských státech EU. EHSV upozorňuje Komisi na nutnost přezkoumání různých jazykových verzí návrhu nařízení, zajištění jejich souladu a použití správné právní terminologie.

1.3 Výbor vyjadřuje obavy, zvláště co se týče úlohy právních předpisů států, jež nejsou členy EU, a některých charakteristik dědického osvědčení. Tyto problémy řeší doporučený nový článek 26 a delší doba v čl. 43 odst. 2. Podrobná analýza a prezentace tohoto komplexního dokumentu, jímž je návrh nařízení, by vyžadovala delší pracovní dokument, který by překračoval normy obvyklé pro EHSV.

1.4 Výbor důrazně doporučuje přijmout následující změny k návrhu nařízení:

i. vložit do odstavců 1.2 a 3.2 důvodové zprávy „Tyto různé předpisy rovněž ztěžují a brzdí zákonné vlastnické práva

dědice na majetek zesnulého“ a „Jednostranné opatření členských států by bylo nedostatečné k dosažení všech cílů návrhu nařízení.“ (viz odst. 3.4.3 a 3.4.4);

ii. vložit do čl. 1 odst. 1 ujasnění, že návrh nařízení se týká pouze dědictví „s mezinárodním prvkem“ (viz. odst. 4.1.1);

iii. nahradit ve všech jazykových zněních v čl. 21. odst. 1 slovo „dodatečné“ slovem „další“ nebo „jiné“ (viz. odst. 4.3.8);

iv. nahradit článek 25 novým článkem: „Univerzální použitelnost: Toto nařízení určuje právní řád, i když nebude právním řádem členského státu.“ (viz odst. 4.3.9);

v. nahradit článek 26 (s názvem „Renvoi“ namísto „Referral“ v anglickém znění) novým článkem: „Pokud zesnulý nezvolil právo podle článku 17 a rozhodné právo v souladu s tímto nařízením je právo státu, který není členským státem EU, a jeho pravidla pro kolizi právních předpisů jako rozhodné právo určí buď právo členského státu EU, nebo právo jiného státu, který není členem EU a použil by své vlastní právo, použije se právo tohoto jiného státu. Tento článek se nepoužije pro dohody o dědictví, jejichž kolizní kritéria stanovená v čl. 18 odst. 2 představuje právo, se kterým nejúžeji souvisí“ (viz. odst. 4.3.10.1);

- vi. vložit do článku 27 ve všech jazykových zněních před výraz „v rozporu“ slovo „zjevně“ a před výraz „veřejného pořádku“ slovo „mezinárodního“ (alespoň ve francouzském a italském znění) (viz. odst. 4.3.11);
- vii. nahradit ve všech jazykových zněních v čl. 27 odst. 2 výraz „its clauses“ výrazem „its provisions“ („ustanovení“) (viz. odst. 4.3.12);
- viii. prodloužit dobu uvedenou v čl. 43 odst. 2 byla na 9 nebo 12 měsíců (viz. odst. 4.6.1).

2. Souvislosti

2.1 Návrh se zabývá složitým tématem, jež je důležité pro všechny osoby, jejichž obvyklé bydliště (s jistým rozšířením v článku 6) se nehledě na jejich státní příslušnost nachází v Evropské unii. Zelená kniha Dědictví a závěti⁽¹⁾ zahájila široce založený proces konzultací o dědictví „ab intestato“ a závětí s mezinárodním prvkem.

2.2 Návrh nařízení jakožto jednotný nástroj zavádějící normy má svůj praktický význam proto, že současné právní předpisy členských států EU se liší v řadě těchto prvků:

- a) stanovení rozhodného práva;
- b) rozsah příslušnosti jejich soudů v oblasti závětí a dědictví s mezinárodním prvkem;
- c) podmínky, za nichž může být rozsudek vynesený v jiném členském státě EU uznán a vykonán;
- d) podmínky, za nichž mohou být úřední listiny vystavené v jiném členském státě EU uznány a uplatněny.

2.3 Z důvodu jasnosti je cílem návrhu nařízení poskytnout jednotný systém těchto předpisů, které všechny spadají pod mezinárodní právo soukromé a kvůli nimž závisí výsledek závětí a dědictví s mezinárodním prvkem na právu, které je pro ně rozhodné v souladu se specifickými pravidly pro kolize právních předpisů (obsaženými v návrhu nařízení) států soudů, u něž bylo řízení zahájeno (členského státu EU). Účelem návrhu nařízení naopak není, aby sám o sobě měl jakýkoli dopad na vnitrostátní hmotné právo členských států EU, které upravuje status, práva a povinnosti dědiců ohledně majetku (či dědictví) zesnulého. Evropské dědické osvědčení stanovené v kapitole VI navíc není výjimkou, ale týká se důkazu statusu a neposkytuje jednotná vnitrostátní hmotná ustanovení týkající se podmínek nezbytných pro získání takového statusu. Obecněji platí, že mimo tento návrh nařízení nespadá vnitrostátní hmotné právo do pravomoci zaručené v čl. 65 písm. b) Smlouvy.

3. Obecné připomínky

3.1 Ve svém stanovisku⁽²⁾ k Zelené knize o dědictví a závětích EHSV mimo jiné:

- a) uvítal zelenou knihu s tím, že „považuje vznesené otázky za zásadní a naléhavé“;
- b) upozornil Komisi „na problémy s daněmi, které mohou mít dědicové v souvislosti s dědictvím, jež se nachází ve dvou či vícero zemích“;
- c) otevřeně vyjádřil svůj zájem vyjádřením, že „otázku závětí a dědictví považuje za otázku vyššího zájmu pro občany Společenství; zjednodušení formalit stejně jako co nejsilnější právní a daňovou jistotu a co největší rychlost při vypořádání mezinárodních dědictví, jež očekávají od iniciativy Společenství, nesmějí být zklamány“.

3.2 Toto prohlášení zájmu o problematiku závětí a dědictví ze strany EHSV, která byla označena za „otázku vyššího zájmu pro občany Společenství“, je třeba čtyři roky po analýze zelené knihy aktualizovat s ohledem na strukturu a konkrétní ustanovení, jež Komise předkládá v návrhu nařízení.

3.3 Potenciál současného návrhu nařízení a zainteresované subjekty

3.3.1 Je třeba uvést, že EHSV ve svém stanovisku⁽³⁾ vyzval Komisi, aby zohlednila daňovou problematiku a vyjádřil zájem o „nejsilnější (...) daňovou jistotu“. S ohledem na oblast působnosti návrhu nařízení a omezenou pravomoc zaručenou článkem 65 Smlouvy však návrh nařízení řeší aspekty závětí a dědictví mezinárodního práva soukromého a jeho účelem není přímý účinek na právo členských států související s daňovými aspekty závětí a dědictví s mezinárodním prvkem.

3.3.2 Závěti, pokud existují, jsou uzavírány za života a zůstavitel je do své smrti může zrušit a předpisy týkající se dědictví se uplatňují bezprostředně po úmrtí, avšak závěti i dědictví nabývají platnosti a právní účinnosti a upravují dědické důsledky až po úmrtí. Tento návrh nařízení se tedy týká všech jednotlivců a kategorií zainteresovaných subjektů občanské společnosti.

3.3.3 Za účelem jasnosti ohledně oblasti působnosti je však třeba poznamenat, že návrh nařízení:

- a) se vztahuje pouze na ty závěti a dědictví, které vykazují mezinárodní charakter (jenž návrh nařízení nedefinuje), a nikoli na čistě vnitrostátní dědictví, jejichž počet je o mnoho vyšší;

⁽¹⁾ KOM(2005) 65 v konečném znění.

⁽²⁾ Úř. věst. C 28, 3.2.2006, s. 1.

⁽³⁾ Úř. věst. C 28, 3.2.2006, s. 1.

b) se vztahuje na jednotlivce, tj. fyzické osoby, avšak nikoli na právnické osoby podléhající soukromému či veřejnému právu.

3.4 Cíle a zásada subsidiarity

3.4.1 Jednotná a závazná povaha právních předpisů EU pro členské státy EU, jejich vnitrostátní právní předpisy a soudy jistě vysvětluje skutečnost, že návrh nařízení značně zvýší právní předvídatelnost všech témat, která upravuje. Tento účinek představuje přímou přidanou hodnotu návrhu nařízení. Prioritou je zajištění kvality a přesné vypracování ustanovení.

3.4.2 Uvedený cíl „odstranit veškeré překážky volného pohybu osob“ by neměl vést k tomu, že bude přehlížena skutečnost, že to, zda mají jednotlivci status „dědice“ a právní „nárok“ na majetek zesnulé osoby v členském státě EU či nikoli, jsou otázky, na něž nemožou odpovědět ustanovení mezinárodního práva soukromého (které je předmětem tohoto návrhu nařízení), nýbrž příslušná hmotná ustanovení vnitrostátního rozhodného práva týkajícího se závětí a dědictví v členských státech EU. Návrh nařízení nezavádí v tomto směru žádné změny a stejně tak nesjednocuje tato hmotná ustanovení. V návaznosti na vstup Lisabonské smlouvy by měla být revidována a v případě potřeby pozměněna důvodová zpráva tohoto návrhu. EHSV opakuje svou výzvu týkající se stanovisek Spojeného království, Irska a Dánska, aby tyto členské státy daly najevo ochotu provést toto nařízení.

3.4.3 Poté, co je toto je vyjasněno, odst. 1.2 důvodové zprávy návrhu nařízení obsahuje přesné vyjádření („Tyto osoby se tudíž v současnosti setkávají se značnými obtížemi, když chtějí v kontextu dědictví s mezinárodním prvkem uplatnit svá práva.“) a méně přesvědčivý a dalekosáhlý závěr, který je rozšířen na vlastnické právo („Tyto různé předpisy rovněž brání plnému uplatnění vlastnického práva.“). Namísto toho by bylo vhodnější a přesnější mírnější vyjádření jako „tyto různé předpisy rovněž ztěžují a brzdí uplatnění zákonného vlastnického práva dědice na majetek zesnulého“.

3.4.4 V prohlášení „jednostranné opatření členských států by tak nevedlo k dosažení tohoto cíle“ je výraz „nevedlo k dosažení“ příliš silný. Pokud si to členské státy EU přejí, mohou bez ohledu na nařízení přinejmenším usilovat o cíl jednotného stanovení rozhodného práva tím, že budou ratifikovat Haagskou úmluvu o dědictví z roku 1989. EHSV je toho názoru, že by bylo vhodnější mírnější vyjádření jako „jednostranné opatření členských států by bylo nedostatečné k dosažení všech cílů návrhu nařízení“.

4. Konkrétní připomínky

4.1 Kapitola I: Oblast působnosti a definice

4.1.1 Návrh nařízení má pokrývat závěti a dědictví s mezinárodním prvkem, avšak nepodává žádnou definici tohoto prvku. Čl. 1 odst. 1 o oblasti působnosti. Za účelem jasnosti je třeba do návrhu nařízení začlenit odkazy na to, že se tento návrh nařízení vztahuje pouze na „situace s mezinárodním prvkem“ či „situace zahrnující kolizi právních předpisů“.

4.1.2 Jak vyplývá z názvu, návrh nařízení pokrývá jak příslušnost (kapitola II), tak uznávání a výkon rozhodnutí (kapitola IV), tj. ta dvě odvětví mezinárodního práva soukromého, která s výjimkou předpisů o rozhodném právu spadají pod nařízení (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (dále „nařízení (ES) č. 44/2001“), které ze své oblasti působnosti vylučuje závěti a dědictví. Tato mezera vysvětluje význam přijatého rozhodnutí, aby návrh nařízení pokrýval všechna tři odvětví mezinárodního práva soukromého, tj. rozhodné právo, příslušnost a uznávání a výkon soudních rozhodnutí týkajících se mezinárodních dědictví, a stanovil pro ně jednotná pravidla.

4.2 Kapitola II: Příslušnost

4.2.1 Kapitola II (články 3–15) se týká „příslušnosti“ a použije se na všechny soudy v členských státech a pouze v případě potřeby na mimosoudní orgány.

4.2.2 Obecná příslušnost je přiznána soudům členských států, na jejichž území měl zesnulý v době úmrtí své obvyklé bydliště. Jasně zde není stanovena podmínka státní příslušnosti. Je třeba podotknout, že rovněž obecný systém EU týkající se příslušnosti neboli obecné právo (*lex generalis*), kterým je nařízení (ES) č. 44/2001, přiznává obecnou příslušnost na základě bydliště a nezohledňuje státní příslušnost.

Tato obecná příslušnost se podle návrhu nařízení vztahuje na (zesnulé) státní příslušníky zemí EU, ale také na státní příslušníky nečlenských zemí, pokud mají v době úmrtí své obvyklé bydliště v členském státě EU.

4.2.3 V případě, že zesnulý nemá v době úmrtí obvyklé bydliště v členském státě, mají přesto soudy členského státu v řadě případů „zbytkovou příslušnost“, která značně rozšiřuje příslušnost soudů členských států EU nad rámec prostých případů, kdy má zesnulý v době úmrtí své obvyklé bydliště v členském státě EU. Státní příslušnost není podmínkou pro obecnou příslušnost, ale je základem zbytkové příslušnosti.

4.2.4 Soudy v členském státě, kde se majetek nachází, nemají podle návrhu nařízení samy o sobě žádnou obecnou příslušnost. Existuje částečná výjimka v případech převodu majetku, jeho zápisu nebo jeho převodu do rejstříku.

4.3 Kapitola III: Rozhodné právo

4.3.1 Kapitola III stanovuje jednotná pravidla (články 16–28) pro rozhodné právo. Obecným pravidlem je, že rozhodné právo týkající se celého dědictví je právo státu, v němž měl zesnulý v době úmrtí obvyklé bydliště. Neplatí žádná další podmínka, jako např. státní příslušnost. Mezi movitým majetkem a nemovitostmi se nečiní žádný rozdíl.

4.3.2 Je třeba poznamenat, že pravidla pro kolizi právních předpisů v návrhu nařízení, která mají být uplatňována soudy členských států, výslovně uvádějí rozhodné právo bez ohledu na to, zda stát rozhodného práva je členským státem EU či nikoli (článek 25).

4.3.3 Mezinárodní právo soukromé tradičně rozlišuje „autonomii vůle stran“, tj. možnost stran zvolit jakékoli rozhodné právo ve smluvních záležitostech. V souladu s návrhem rozhodnutí může jednotlivec zvolit právo upravující celé dědictví, ale smí zvolit pouze právo členského státu, jehož státní příslušnost má.

4.3.4 V zájmu právní předvídatelnosti musí být tato volba výslovná a obsažená v prohlášení, které má formu úkonu *mortis causa*.

4.3.5 Jiným tématem, které nesmí být směřováno s volbou práva, které má upravovat celé dědictví, jsou „dědické dohody“. Dohoda týkající se dědictví určité osoby je upravována právem, které by podle návrhu nařízení bylo rozhodné pro dědictví této osoby v případě jejího úmrtí v den, kdy byla tato dohoda uzavřena. Alternativní kolizní kritéria se používají podle pravidla *favor validitatis*.

4.3.6 Jak z hlediska srovnání právních předpisů, tak z hlediska jejich jednoty je velice důležitou otázkou oblast působnosti rozhodného práva. Návrh nařízení rozšiřuje oblast působnosti rozhodného práva, takže upravuje celé dědické řízení, od jeho zahájení až do konečného převodu dědictví oprávněným osobám. Důvodem je jasně snaha začlenit co nejvíce právních otázek do jediného rozhodného práva, a to za účelem zvýšení právní předvídatelnosti a omezení komplexní a časově náročné konzultace více než jednoho (často cizího) práva/práv. Návrh nařízení podává dlouhý a nevyčerpávající seznam otázek, které má upravovat rozhodné právo, a proto rovněž zahrnuje otázky dědického řízení (od jeho zahájení až

do konečného převodu dědictví oprávněným osobám), které na seznamu nejsou.

4.3.7 Rozhodné právo upravuje celé dědické řízení, od jeho zahájení až do konečného převodu dědictví oprávněným osobám, avšak nevylučuje použití práva státu, kde se majetek nachází, pokud toto právo vyžaduje k přijetí či odmítnutí dědictví či odkazu dodatečné formality vedle formalit vyžadovaných rozhodným právem pro dědictví.

4.3.8 S ohledem na toto ustanovení se doporučuje vyjasnit, zda je v čl. 21 odst. 1 v části věty „dodatečné formality vedle formalit“ výraz „dodatečné“ (tj. pozdější) vhodný termín, či zda se tím spíše myslí výraz „další“ nebo „jiné“ („formality“). Jsme toho názoru, že výraz „další“ nebo „jiné“ by byl v kontextu tohoto ustanovení vhodnější.

4.3.9 EHSV soudí, že terminologie použitá v ustanovení „Univerzální použitelnost“ (článek 25) by měla jasně odkazovat pouze na to, co je v kapitole III skutečně předmětem budoucího nařízení: určení rozhodného práva. Jednodušší a vhodnější formulace by tedy byla: „Univerzální použitelnost: Toto nařízení určuje právní řád, i když nebude právním řádem členského státu.“

4.3.10 Nebereme-li v úvahu volbu vnitrostátního práva zesnulým (článek 17), nařízení obecně uplatňuje právo soudu členského státu, ve kterém měl zesnulý své obvyklé bydliště v době úmrtí. V souladu se zbytkovou příslušností (článek 6) se však může použít právo státu, který není členem EU. V těchto případech je nezbytné zabránit tomu, aby nařízení narušilo jednotu kolizních kritérií, která již mohou existovat s některými státy, jež nejsou členy EU (jednota, která je prospěšná pro všechny zesnulé a jejich dědice), a udělilo pravomoc vnitrostátnímu právnímu systému, který se ze své povahy nepovažuje za rozhodný pro určité dědictví. Aby byla zajištěna tato potřeba, stejně jako lepší a vyvážená koordinace mezi členskými státy EU a nečlenskými státy, doporučuje se, aby byl nahrazen současný článek 26 (s názvem „Renvoi“ a nikoli „Referral“ v anglickém znění) tímto článkem:

4.3.10.1 „Pokud zesnulý ne zvolil právo podle článku 17 a rozhodné právo v souladu s tímto nařízením je právo státu, který není členským státem EU, a jeho pravidla pro kolizi právních předpisů jako rozhodné právo určí buď právo členského státu EU, nebo právo jiného státu, který není členem EU a použil by své vlastní právo, použije se právo tohoto jiného státu. Tento článek se nepoužije pro dohody o dědictví, jejichž kolizní kritéria stanovená v čl. 18 odst. 2 představuje právo, se kterým nejužěji souvisí.“

4.3.10.2 Toto nové ustanovení uzpůsobuje tomuto nařízení⁽⁴⁾ obdobné ustanovení, které bylo začleněno do významné Haagské úmluvy o dědictví, a snaží se jej zlepšit⁽⁵⁾, a to z téhož důvodu, tedy proto, že většina přenesení pravomoci to uznávají jako snahu o nenarušení jednoty, pokud tato jednoty již existuje⁽⁶⁾.

Flexibilita, kterou navíc toto ustanovení (nový článek 26) zaručuje, je v souladu s právem a používáním „postoupení“ v některých nečlenských státech jako např. v USA⁽⁷⁾.

Skutečnost, že nařízení „Řím I“ a „Řím II“ radikálně vyloučila ustanovení týkající se „postoupení“, jednoduše odráží skutečnost, že jejich předmět (smluvní a mimosmluvní závazky) se značně odlišuje od záležitostí dědictví. Toto vyloučení z nařízení „Řím I“ a „Řím II“ není samo o sobě závažným argumentem pro to, aby byl vyloučen výše doporučený nový článek 26, což je v oblasti dědictví klíčové a prospěšné pro všechny zesnulé i jejich dědice a rovněž pro vyváženější koordinaci kolizních kritérií mezi státy EU a nečlenskými státy.

4.3.11 Klasickým, avšak klíčovým ustanovením je článek 27 o veřejném pořádku. V návaznosti na spíše normalizované použití se doporučuje, aby byl ve všech jazykových zněních nařízení zařazen před výraz „v rozporu se zásadami veřejného pořádku“ výraz „zjevně“ a aby alespoň ve francouzském a italském znění (a bude-li to třeba i v jiných jazycích) bylo před výraz „veřejného pořádku“ vloženo slovo „mezinárodního“. Vyloučení tohoto nástroje, specificky upravené pro oblast dědictví, „zejména když je jediným důvodem skutečnost, že ustanovení týkající se povinného dědického dílu jsou odlišná od platných ustanovení ve státě soudu, u nějž bylo řízení zahájeno“, je novátorské a užitečné.

4.3.12 V čl. 27 odst. 2 neodpovídá anglické znění „its clauses regarding“ francouzskému znění „ses modalités concer-

nant“. Doporučuje se, aby byl ve všech jazykových zněních nařízení použit výraz „its provisions (regarding)“ („ustanovení týkající se“).

4.4 Kapitola IV: Uznávání a výkon

4.4.1 V návaznosti na nařízení (ES) č. 44/2001 obsahuje kapitola IV návrhu nařízení články 29 až 33 o uznávání.

4.4.2 Zjednodušení dědictví s mezinárodním prvkem v Evropě vyplývá ze zásady, že rozhodnutí vydané v některém členském státě EU je podle návrhu nařízení uznáváno v ostatních členských státech, aniž by bylo vyžadováno zvláštní řízení.

4.4.3 Rozhodnutí vydané v jednom členském státě nepodléhá přezkumu ve věci samé v členském státě, v němž se o uznání žádá, a neuznává se pouze ve čtyřech případech.

4.5 Kapitola V: Úřední listiny

4.5.1 Další značné zjednodušení dědictví s mezinárodním prvkem vyplývá ze skutečnosti, že úřední listiny vypracované a vykonatelné v některém členském státě, které jsou v oblasti dědictví běžné, jsou v souladu s nařízením uznávány v jiných členských státech.

4.6 Kapitola VI: Evropské dědické osvědčení

4.6.1 Evropské dědické osvědčení, jež návrh nařízení zavádí, představuje důkaz způsobilosti dědice, závětního dědice a pravomoci vykonavatelů závěti nebo třetích správců. Doporučuje se, aby doba uvedená v čl. 43 odst. 2 byla prodloužena na 9 nebo 12 měsíců.

4.6.2 Vzor formuláře žádosti by měl být zjednodušen a nepotřebné údaje požadované v bodě 4.7 vypuštěny.

V Bruselu dne 14. července 2010.

předseda
Evropského hospodářského a sociálního výboru
Mario SEPI

⁽⁴⁾ Tímto také rozšiřuje použití „postoupení“ z členských států EU na nečlenské státy.

⁽⁵⁾ Vyloučením jeho použití nikoli pouze v případě *professio iuris* (článek 17), ale rovněž v souvislosti s kolizními kritérii odlišného druhu a metodiky (ustanovení o výjimkách, jako je právo, se kterým nejužší souvisí, v čl. 18 odst. 2).

⁽⁶⁾ Watersova zpráva, str. 553, sborník z 16. zasedání od 3. do 20. října 1988, svazek II, Haagská konference o mezinárodním právu soukromém, 1990. Článek 4 Úmluvy o právu použitelném na dědictví z důvodu úmrtí (1. srpna 1989). Rovněž P. Lagarde, Nová Haagská úmluva o právu použitelném na dědictví z důvodu úmrtí, RCDIP 1989, s. 249 (258).

⁽⁷⁾ V souvislosti s článkem 4 Haagské úmluvy, E. F. Scoles, Haagská úmluva o dědictví, *American Journal of Comparative Law* 1994, str. 85, (113).